

University of Groningen

De invloed van migratie op armoede en de sociaaleconomische structuur van de Veenkoloniën

Merx, Erik; Haartsen, Tialda; Edzes, Arjen; van Lanen, Sander; Meij, Erik

Published in:
 Sociaal Bestek

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
 Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
 2022

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Merx, E., Haartsen, T., Edzes, A., van Lanen, S., & Meij, E. (2022). De invloed van migratie op armoede en de sociaaleconomische structuur van de Veenkoloniën. *Sociaal Bestek*, 2022(1).

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

De invloed van migratie op armoede en de sociaaleconomische structuur van de Veenkoloniën

Lees verder ↓

In de regio de Veenkoloniën komt veel hardnekkige armoede voor. Huidig beleid om armoede te verminderen richt zich met name op de individuele en de gezinssituatie. In dit artikel richten we de blik op de regio. We onderzochten in hoeverre migratie de aanwezigheid van armoede en de sociaaleconomische structuur van de regio beïnvloedt.

DOOR Erik Merx, Tialda Haartsen, Arjen Edzes, Sander van Lanen en Erik Meij

DEEL DIT VERHAAL

Een gunstig teken is dat migratie tussen 2012 en 2019 tot een (zeer) bescheiden afname in het aantal arme mensen heeft geleid. Dat slechts één op de vijf jongvolwassenen na hun studie terug verhuist is echter minder gunstig voor de regionale economische ontwikkeling.

Generatiearmoede

In het Veenkoloniale gebied – de regio's Oost-Groningen en Zuidoost-Drenthe – komt (generatie)armoede relatief vaak voor (Edzes & Strijker, 2017). Ons eerdere onderzoek heeft laten zien dat de groep mensen die onder de armoedegrens leeft divers is (Edzes et al. 2019) en dat problematische schulden in het gebied relatief vaak voorkomen (Merx et al., 2020). Dat arme ouders in het gebied vijf keer vaker arme kinderen hebben dan niet arme ouders ondersteunt het intergenerationale karakter van armoede in de Veenkoloniën (CMO STAMM & RuG, 2019).

Onderzoeken naar mechanismen achter generatiearmoede illustreren hoe zaken als identiteit en sociale uitsluiting (Meij et al., 2020) en

opvoedpraktijken (Visser et al, 2021) een rol spelen in het voortbestaan van armoede binnen bepaalde families. In tegenstelling tot de grote steden spelen armoede en schuldenproblematiek in de Veenkoloniën vooral onder autochtone inwoners.

Vanwege de hardnekkige armoede in deze regio is in 2017 een breed offensief opgezet met als doel om generatiearmoede beter te doorgronden en te bestrijden. Verenigd in de Alliantie van Kracht hebben organisaties als de Tinten welzijnsorganisatie, GGD en GGZ, woningbouwcorporaties en zorginstellingen samen met de lokale en regionale overheden de handen ineengeslagen. Parallel aan dit initiatief is de Rijksuniversiteit Groningen met financiering door de provincies Groningen en Drenthe gestart met een onderzoek naar intergenerationale armoede. Dit artikel is een resultaat van dit onderzoek.

Onderzoeksvragen

In dit artikel staat de volgende vraag centraal: wordt de aanwezigheid van armoede en de sociaaleconomische structuur van de Veenkoloniën beïnvloed door migratie? Eerst bespreken we mogelijke manieren waarop migratie invloed kan hebben op het vóórkomen van armoede en op de sociaaleconomische structuur van het gebied.

Daarna zoomen we in op arme migranten en vervolgens op de relatie tussen migratie en opleidingsniveau. In de afsluiting bespreken wij onze conclusies en bediscussiëren we strategieën waarmee beleidsmakers vanuit het perspectief van de regio de economie kunnen versterken én kansen kunnen bieden voor intergeneratieel arme mensen.

Migratie

Verhuizen of migreren doen mensen vaak tijdens een verandering in hun carrière of levensfase. Het afronden van een studie, samenwonen, het krijgen van een kind, scheiden, het vinden van (nieuw) werk en pensionering zijn daar voorbeelden van.

Omdat wij ons richten op de invloed van verhuisbewegingen van en naar de Veenkoloniën, definiëren wij migratie als een verhuizing van een persoon van of naar het gebied van de tien Veenkoloniale gemeenten. Voor de analyse van deze migratiebewegingen hebben we eigen bewerkingen gedaan op data uit het Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden van het CBS voor de periode van 2004 tot 2019.

Hoogopgeleiden zijn in de Veenkoloniën ondervertegenwoordigd ten opzichte van de rest van Nederland.

Migreren is al sinds de industriële revolutie voor mensen uit (arme) plattelandsgezinnen een strategie om uit de armoede te ontsnappen (Ravenstein, 1885). Nog steeds verhuizen mensen naar stedelijke gebieden vanwege kansen op de arbeidsmarkt (Hansen & Niedomysl, 2009), hoewel het arme mensen soms ook aan middelen ontbreekt

om een verhuizing te kunnen betalen (Skobba & Goetz, 2013).

Andersom kan het aantal arme gezinnen in relatief arme plattelandsgebieden juist toenemen doordat mensen met lagere inkomens zich niet langer woningen in (dure) stedelijke gebieden kunnen veroorloven. In die gevallen dwingen de omstandigheden mensen om zich in (armere) plattelandsgebieden te vestigen, een fenomeen dat zich bijvoorbeeld in de Verenigde Staten voordoet (Lichter et al., 2021).

Regionale economische ontwikkeling

Naast de individuele en familieomstandigheden kent armoede ook meer structurele oorzaken, bijvoorbeeld regionale economische en arbeidsmarktomstandigheden (Brady, 2019). Het gaat hierin vooral om de beschikbaarheid van passende banen, waarmee mensen voldoende eigen inkomen kunnen verwerven om niet in armoede te hoeven leven.

Voor regio's kan het aantrekken van mensen met de kennis en vaardigheden om economische activiteiten te ontplooiën en bedrijven te starten een manier zijn om van binnenuit banengroei aan te jagen (zie bijvoorbeeld Stockdale, 2006). Vaak wordt hiervoor gekeken naar de beschikbaarheid van hoogopgeleiden in de bevolking, een groep die ten opzichte van andere Nederlandse regio's in de Veenkoloniën ondervertegenwoordigd is (CBS, 2022a).

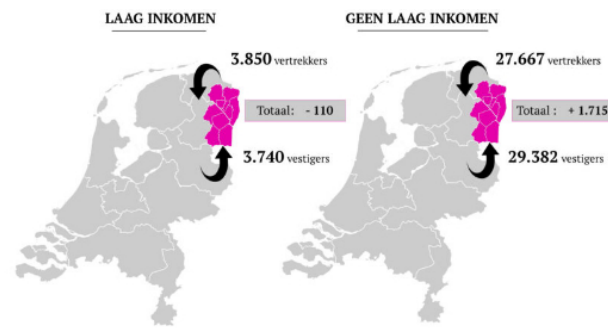
Drie mogelijke effecten

In dit artikel onderscheiden wij drie mogelijke effecten van migratie op de aanwezigheid van armoede en de regionale economische structuur in de Veenkoloniën.

Ten eerste kan armoede toenemen als er meer arme mensen naar de Veenkoloniën migreren dan er vertrekken. Ten tweede kan armoede toenemen als meer niet arme mensen vertrekken dan er komen. Als laatste kan migratie effect hebben op de beschikbaarheid van mensen die de kennis en vaardigheden hebben om de regionale economie (verder) te stimuleren.

Iets minder armoede

Tussen 2012 en 2019 hadden de Veenkoloniën een vertrekoverschot van 110 arme mensen. Dat betekent dat meer arme mensen het gebied hebben verlaten dan dat er zijn komen wonen. Mensen met een gezinsinkomen in/onder de lage inkomensgrens in het laatste jaar voordat de verhuizing plaatsvond, vallen in de categorie arm.^[1] In diezelfde periode zijn er in totaal 1.715 meer niet-arme inwoners in het gebied komen wonen dan dat er vertrokken. Sinds 2012 (toen er 26.396 arme mensen in het gebied woonden) is het aantal personen door migratie met een laag inkomen licht afgenomen. Het niet arme deel van de bevolking (358.430 mensen in 2012) is juist door migratie licht gegroeid. Dat betekent dat het aandeel arme mensen zowel is afgenomen door een vertrekoverschot van arme mensen als door een vestigingsoverschot van niet arme mensen (figuur 1).

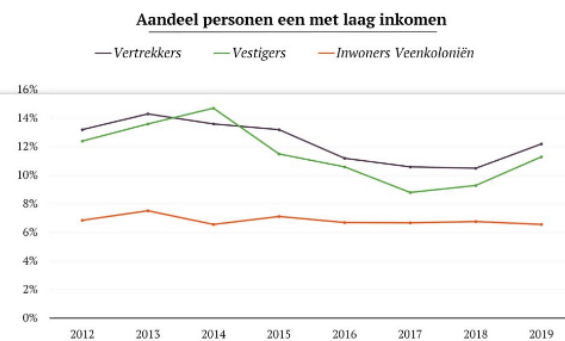

Figuur 1. Inkomen ten opzichte van de lage inkomensgrens van vertrekkers en vestigers (2012 – 2019)

Migreren vanuit armoede

Arme mensen migreerden tussen 2012 en 2019 naar verhouding vaker van en naar de Veenkoloniën dan niet arme mensen. Van de vertrekkers had tussen 2012 en 2019 gemiddeld 12% een laag inkomen en van de vestigers was 11% arm voordat zij in de Veenkoloniën kwamen wonen (zie figuur 2). Het aandeel arme inwoners van het gebied varieerde tussen de circa 6% en 8%. Van de arme mensen tussen de 15 en 75 jaar (de beroepsbevolking) die voor hun inkomen afhankelijk waren van een uitkering wist 47% een inkomen uit werk of een onderneming te verwerven buiten de Veenkoloniën.

In omgekeerde richting gingen 37% van de vestigers vanuit een uitkering naar een eigen inkomen in de Veenkoloniën. We zien dus dat arme mensen relatief vaker van en naar de Veenkoloniën migreren dan niet arme mensen. Daarnaast gaat migratie voor een deel van de uitkeringsgerechtigden samen met het verwerven van een eigen inkomen in een andere regio, wat voor vertrekkers uit de Veenkoloniën vaker op gaat dan voor mensen die zich vestigen in het gebied.

Figuur 2. Aandeel personen met een laag inkomen onder vertrekkers, vestigers en inwoners van de Veenkoloniën (2012 – 2019).

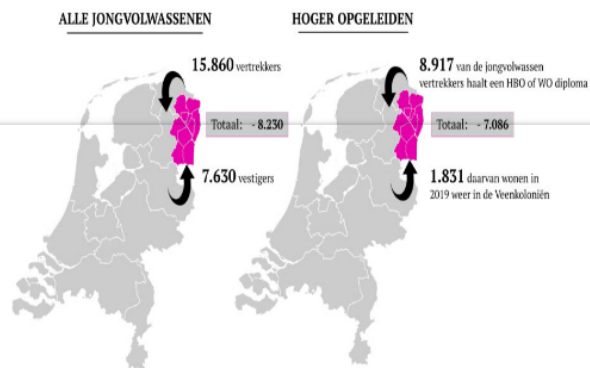
Vestigingsoverschot hoogopgeleiden

Van de jongvolwassenen die voor hun studie vertrekken uit de Veenkoloniën kunnen wij pas het opleidingsniveau vaststellen wanneer zij een diploma in het hoger onderwijs hebben gehaald. Daarom analyseren wij de groepen hoogopgeleiden jongvolwassenen (15 tot en met 26 jaar) en migranten op werkende leeftijd (27 tot en met 75 jaar) apart. Om vast te stellen hoeveel jongvolwassenen terugkeren, analyseren wij de migranten die tussen 2004 en 2011 zijn

vertrokken en waarvan bekend is dat zij in 2019 een hbo- of woopleiding hebben afgerond.

Tussen 2012 en 2019 vestigden 6.368 hoogopgeleiden in de leeftijd tussen 27 en 75 jaar zich in het gebied, tegenover 5.056 die vertrokken. Dat is een netto vestigingsoverschot van 1.312 hoogopgeleiden in die leeftijd. Ter vergelijking: in 2019 woonden circa 41.000 hoogopgeleiden in het hele gebied.

Van alle vertrekkers tussen 2012 en 2019 is 45% en van alle vestigers is 30% in de leeftijd van 15 tot en met 26 jaar. Voor een groot deel vertrekken zij uit de Veenkoloniën – waar één hogeschool en helemaal geen universitaire onderwijsinstellingen zijn – om elders te studeren. De nabijgelegen studentenstad Groningen was voor 45% van deze vertrekkers de nieuwe woonplaats toen zij uit de Veenkoloniën vertrokken.

Figuur 3. Migratiestromen van jongvolwassenen die in de periode 2004 – 2011 zijn gemigreerd.

Om na te gaan hoeveel vertrekkende jongvolwassenen na het verwerven van een hoog opleidingsniveau naar de Veenkoloniën terugkeren, hebben wij de jongvolwassenen die tussen 2004 en 2011 migreerden geanalyseerd. Zoals te zien in figuur 3 zijn in die periode 15.860 jongvolwassenen vertrokken en hebben 7.630 jongvolwassenen zich in de Veenkoloniën gevestigd, een netto vertrekoverschot van 8.230 jongvolwassenen.

Ter vergelijking: in diezelfde periode zijn 40.399 jongvolwassenen die ook hadden kunnen vertrekken in de regio blijven wonen. In 2019 hebben van de vertrokken jongeren 8.917 een hbo- of wo-diploma gehaald, waarvan 1.831 zich weer in de Veenkoloniën heeft gevestigd. Dit betekent dat ongeveer 1 op de 5 studenten die uit de Veenkoloniën vertrekken weer terugkeert.

Concluderend

Tussen 2012 en 2019 zijn er minder arme mensen naar het gebied gemigreerd dan dat er zijn vertrokken. In diezelfde periode nam het aantal mensen met een inkomen boven de lage inkomensgrens toe. Dat betekent dat migratiestromen zowel het absolute aantal als het relatieve aandeel arme mensen in de Veenkoloniën hebben doen dalen. We concluderen daarom dat er een lichte afname in de aanwezigheid van armoede door migratie heeft plaatsgevonden tussen 2012 en 2019.

Van de vertrekkers is meer dan de helft tussen de 15 en 26 jaar, voornamelijk jongeren die migreren om elders te gaan studeren. Hoewel een vestigingsoverschot van hoogopgeleiden in de leeftijd tussen 27 en 75 jaar plaats vindt, vertrekken er meer jongvolwassenen die een diploma in het hoger onderwijs halen dan dat er terugkeren. Circa één op de vijf van deze vertrokken jongvolwassenen vestigt zich weer in de Veenkoloniën, de anderen wonen na hun studie ergens anders. Wat dit betekent voor de sociaaleconomische structuur van de regio bespreken we in de discussie.

Discussie

Onze bevindingen zijn voor het grootste deel in lijn met Elshof et al. (2020) die in hun migratie-analyse van Noord-Nederland ook de voormalige veengronden van het Veenkoloniale gebied hebben geanalyseerd. Zij hebben daarin migratiestromen in relatie tot het inkomen van mensen geanalyseerd. Doordat wij ook hebben gekeken naar de groep studenten die eerder – tussen 2005 en 2011 – zijn vertrokken, voegen wij hieraan toe dat zo'n 4 op de 5 studerende jongvolwassenen na hun vertrek niet meer terugkeren.

Dat migratie leidt tot een bescheiden afname in de aanwezigheid van armoede is gunstig vanuit het perspectief van de Veenkoloniën als regio. In de eerste plaats omdat de armoedeproblematiek in de regio niet groter wordt door migratie. Daarnaast is het gunstig voor de gemeentelijke begrotingen die al enkele jaren onder druk staan. Als het aandeel arme mensen in de regio door migratie was toegenomen, dan had dit tot meer uitgaven in het sociaal domein geleid. Die uitgaven worden in de huidige financieringsstructuur onvoldoende vergoed vanuit het Rijk, wat tot een verder toenemende druk op de gemeentelijke begrotingen had kunnen leiden (VNG, 2020).

Vertrokken jongvolwassenen vormen een interessante groep om te verleiden zich in de regio te (her)vestigen.

In discussies over het versterken van een regionale economie wordt dikwijls het aantrekken van migranten die over veel menselijk kapitaal beschikken genoemd. De gedachte is dat zij – het gaat hier meestal om hoogopgeleiden – hogere inkomens hebben en vaker (innovatieve) bedrijven starten, wat de regionale economie kan stimuleren (Stockdale, 2006). Hoogopgeleiden zijn de afgelopen decennia echter juist vaker in steden gaan wonen.

Volgens Latten et al. (2017) zorgt dat voor een toename in de inkomensongelijkheid tussen Nederlandse regio's. Inkomensongelijkheid binnen een land wordt in verband gebracht met zaken als minder onderling vertrouwen tussen burgers, minder vertrouwen in de politiek en een lager welzijn van de bevolking (Wilkinson & Pickett, 2009). Dat raakt niet alleen de mensen in armere regio's en mensen aan de start van de sociale ladder, maar zorgt ook voor een prestatiedruk die zich in alle lagen van de maatschappij op negatieve wijze manifesteert.

De Veenkoloniën zouden als regio economisch sterker kunnen worden als meer jonge afgestudeerden zouden terugkeren dan de circa 20% die dat nu doen. Eerder onderzoek liet zien dat vertrekkers zich boven verwachting vaak verbonden blijven voelen met de Veenkoloniën (Rijnks & Strijker, 2011). Dat maakt vertrokken jongvolwassenen een interessante groep om te verleiden zich in de regio te (her)vestigen. Dat kan door vanuit de regio contact met hen te onderhouden, bijvoorbeeld via informatiecampagnes zoals gebeurt in de gemeente Ringkøbing-Skjern in Denemarken via de Klub Eksilvestjyder [2] (Ringkøbing-Skjern Municipality, 2022).

Zoals Rijnks en Strijker (2011) aanbevelen kan de aanwezigheid en de uitbreiding van hightech banen – zoals ziekenhuizen of hoogwaardige industrie zoals AVEBE – worden ingezet om hoogopgeleiden aan te trekken en te behouden. Tot slot kan de bereikbaarheid van hoogwaardige werkgelegenheid in de vanuit de Veenkoloniën goed bereikbare steden worden verbeterd en beter gecommuniceerd, om op dit punt het imago van het gebied als woonregio te versterken.

Vruchten plukken

Het aantrekken van meer hoogopgeleiden kan de sociaaleconomische structuur van de regio als geheel weliswaar versterken, maar om het patroon van intergenerationele armoede binnen families te doorbreken is méér nodig. Armoede gaat vaak gepaard met allerlei soorten problematiek die tot een sociaal isolement en/of afstand tot de arbeidsmarkt kunnen leiden. Hoewel een goede baan voor veel mensen als een soort verzekering tegen armoede werkt, valt niet te verwachten dat meer economische activiteiten één-op-één tot meer arbeidsparticipatie door mensen uit intergenerationeel arme gezinnen gaat leiden.

Om de vruchten te plukken van (nieuwe) economische activiteit is het daarom van belang dat er ook werkplekken worden gecreëerd die aansluiten bij de mogelijkheden en interesses van mensen die niet zonder meer in een reguliere baan passen (Cie. Regulering van Werk, 2020). Alleen dan kunnen migratiestromen het perspectief van zowel verhuizers als blijvers verbeteren.

Erik Merx, Tialda Haartsen, Arjen Edzes, Sander van Lanen en Erik Meij zijn werkzaam bij de Rijksuniversiteit Groningen, Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen.

Meer lezen in de rubriek armoede en schulden?

Lees het hier

Literatuur

- Brady, D. (2019). Theories of the Causes of Poverty. *Annual Review of Sociology*, 45, 155-175.
- CBS (2022a). Waar wonen de meeste hoogopgeleiden? [online]. Beschikbaar via: www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-verstedelijking/hoofdcategorieen/waar-wonen-de-meeste-hoogopgeleiden- (laatst geraadpleegd, 03-02-2022).
- CBS (2022b). Lage-inkomensgrens [online]. Beschikbaar via: www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen/lage-inkomensgrens (laatst geraadpleegd, 09-02-2022).
- CMO STAMM & RuG (2019). Armoede van generatie op generatie in de Veenkoloniën – 2019 [feitenblad]. <https://trendbureaudenthe.nl/wordpress/wp-content/uploads/2019/10/Feitenblad-generatie-armoede-Veenkoloni%C3%ABn-10-oktober-2019.pdf> (laatst geraadpleegd 20 januari 2022).
- Commissie Regulering van Werk (2020). In wat voor land willen wij werken? Naar een nieuw ontwerp voor de regulering van werk. Den Haag.
- Edzes, A., & Strijker, D. (2017). Overerfbare armoede in de Veenkoloniën: Vijfjarig onderzoek. *Sociaal Bestek*, 79(6), 34-36.
- Edzes, A., Visser, S., Strijker, D., & Rijnks, R. (2019). Dé arme bestaat niet. *Sociaal Bestek*, 81(5), 17-19.
- Elshof, H., Vries, de, W., Moerman, S., Fernee, H., Janssens, M., Stroisch, S., Weerd, van der, Y. & Turenhout, Y. (2020). De rol van binnenlandse verhuizingen in groeiende inkomensverschillen tussen gebieden binnen Noord-Nederland. Groningen: Sociaal Planbureau Groningen/CMO STAMM.
- Hansen, H. K., & Niedomysl, T. (2009). Migration of the creative class: evidence from Sweden. *Journal of economic geography*, 9(2), 191-206.
- Latten, J., Kooiman, N., & Bontje, M. (2017). Toenemende ruimtelijke verschillen in opleiding. *Demos*, 33(6), 1-4.
- Lichter, D. T., Parisi, D., & Taquino, M. C. (2021). Inter-County Migration and the Spatial Concentration of Poverty: Comparing Metro and Nonmetro Patterns. *Rural Sociology*.
- Meij, E., Haartsen, T., & Meijering, L. (2020). Enduring rural poverty: Stigma, class practices and social networks in a town in the Groninger Veenkoloniën. *Journal of rural studies*, 79, 226-234.
- Merx, E., Edzes, A., & Visser, S. (2020). Het ligt in de verwachting dat problemen toenemen. *Sociaal Bestek*, 82(4), 44-46.
- Ravenstein, E. G. (1885). The laws of migration. *Journal of the statistical society of London*, 48(2), 167-235.

Rijnks, R. H., & Strijker, D. (2011). Het imago van de Veenkoloniën: Eindrapport Project Waardering en Beeldvorming Veenkoloniën. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Ringkøbing-Skjern Municipality (2022). Klub Eksilvestjyder [online]. Beschikbaar via: www.rksk.dk/om-kommunen/flyt-til-kommunen/klub-eksilvestjyderne (laatst geraadpleegd, 20-01-2022).

Skobba, K., & Goetz, E. G. (2013). Mobility decisions of very low-income households. *Cityscape*, 155-171.

Stockdale, A. (2006). Migration: Pre-requisite for rural economic regeneration?. *Journal of Rural Studies*, 22(3), 354-366.

Visser, S. S., Edzes, A., Merx, E., & van Lanen, S. (2021). "It All Starts with Family": Mechanisms of Intergenerational Poverty in the Veenkoloniën, the Netherlands. *Journal of Poverty*, 1-29.

VNG (2020). Position Paper voor het AO Financiële Verhoudingen. Den Haag: Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Wilkinson, R., & Pickett, K. (2009). *The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better*. London: Allen Lane.

Noten

[1] De lage inkomensgrens is een vast bedrag wat voor alle jaren en alle soorten huishoudens een gelijke koopkracht van het huishouden vertegenwoordigt. In 2019 lag deze grens voor een alleenstaande op 1.090 euro netto per maand (CBS, 2022b)

[2] Het doel van deze gratis club is om mensen die vertrokken zijn te laten blijken dat de gemeente hen graag terug ziet komen. Dat doet de gemeente door contact met hen te houden via het delen van nieuws over grote evenementen, sportwedstrijden en vacatures in de gemeente. Verder biedt de gemeentewebsite informatie over de mogelijkheden om (weer) in het gebied te wonen, te werken en een gezinsleven te beginnen. De pagina's zijn voorzien met ervaringen van bewoners en relevante links naar bijvoorbeeld websites waar huizen worden aangeboden.

De onbedoelde gevolgen van
uiteenlopende perspectieven in de
hulpverlening

← Vorige artikel

Kloof met de Schilderswijk

Volgende artikel →

sociaalbestek

tijdschrift voor participatie, inkomen en zorg

Sociaal Bestek is een uitgave van Virtùmedia.

Sociaalbestek.nl

Redactie

Yvette Bommeljé, voorzitter
János Betkó, redactielid
Tea Keijl, eindredacteur

Email

Klantenservice

Virtùmedia
Postbus 595
3700 AN Zeist
+31 (0) 85 040 74 00

Email

[Disclaimer](#) [Privacy Statement](#)